

Natura Japończyka

Od 1 maja 2019 r. w Japonii – kraju z czołówki światowych potęg, kojarzonej z najnowocześniejszymi technologiami i zdobyciami cywilizacji – obowiązuje nowa era (okres), Reiwa (Piękna Harmonia), 248. w tamtejszej historii, licząc od rozpoczętej w 645 r. Taika (Wielkiej Zmiany). Nazwę obecnej zaczerpnięto z najstarszej antologii poezji japońskiej, „Man’yōshū”, gdzie w piątym zwoju zbioru znajduje się grupa 32 wierszy o śliwach, ułożonych podczas bankietu w 730 r. w siedzibie poety Ōtomo no Tabito.

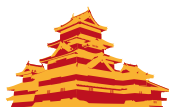
Nowa era wiąże się ze wstąpieniem na tron cesarza Naruhito, który przejął regalia (intronizacja odbędzie się 22 października 2019 r.), gdyż abdykował jego ojciec Akihito. A ten mógł to zrobić tylko dzięki temu, że na jego ustąpienie zgodę – jednorazowo – wyrazili (po wielu dyskusjach) przedstawiciele rządu i parlamentu. Co prawda od zakończenia przegranej przez Japonię II wojny światowej jej władców nie otacza już nimb boskości, ale to w końcu nadal cesarstwo – i to od co najmniej 1500 lat! Wydawać by się mogło, że monarcha w takim kraju może być panem swego losu. Ale w cesarstwie tym przez długie stulecia faktyczne rządy sprawowali dworscy arystokraci, wojownicy-samurajowie lub siogunowie stojący na czele rządów wojskowych, politycy i doradcy. Bywało, że cesarze zdobywali pole manewru dopiero wtedy, gdy abdykowali (co do XIX w. nie było im zabronione).

I tak jest z Japonią na każdym kroku – jakby czas płynął tam inaczej, a historia rządziła się własnymi prawami. Wytwórcy najnowocześniejszych produktów są zanurzeni w naturze i religii, cechuje ich wysoce emocjonalny, zmysłowy stosunek do piękna. Podążają swoimi *dō*, drogami, które to pojęcie w ich kulturze nabrało znaczenia sztuki/umiejętności nieustannie pogłębianej pod kierunkiem mistrza w danej dziedzinie: czy to władania mieczem, czy układania kwiatów, czy to harmonii ducha, czy parzenia i podawania herbaty. Uchodzący za pracoholików, szczęśliwych z tygodnia urlopu – chętnie i zbiorowo uczestniczą w niezliczonych świętach *matsuri*. Znani z rozlicznych sztuk walki – żyją pod rządami pacyfistycznej (choć narzuconej) konstytucji. I tak dalej.

Jak się taki naród ukształtował? Zapraszamy w podróż przez niezwykle dzieje mieszkańców Wysp Japońskich i ich państwa – także w imieniu prof. Ewy Pałasz-Rutkowskiej, japonistki z Uniwersytetu Warszawskiego, współredaktorki tego wydania „Pomocnika Historycznego”.

Jerzy Baczyński
Redaktor naczelny
POLITYKI

Leszek Będkowski
Redaktor „Pomocników
Historycznych”

Spis treści

Prolog: Pod Wysoką Równiną Niebios	9
Archipelag	12
Kim są Japończycy	15
Na początku był cesarz	16
Rządy wojowników	22
Etos samuraja	29
Koń, łuk, miecz	30
Południowi barbarzyńcy i izolacja	32
Nauki holenderskie	37
Bogowie i Absolut	38
W mowie i piśmie	44
Japońskie drogi	48
Rytuał herbaty	52
Wyrafinowani wyspiarze	56
Strofy waka	64
Opowieści i powieści	68
Aktorzy, lalki, konwencje	73
Zdrowo, smacznie, pateczkami	79
Ona i on	82
Otwarcie i modernizacja	87
Cesarz Meiji	91
Nacjonalizm i wojna	92
Okupacja i demokracja	98
Ciężar dziewiątego artykułu	102
Nowy cesarz i jego rodzina	108
Gospodarczy kolos	110
Zarządzanie po japońsku	116
Tokijska dyplomacja	118
Igrzyska w kraju kwitnącej myśli	124
Nie tylko Kurosawa	126
W świecie pokémonów	130
Sztuki walki	134
Wspólnota matsuri	137
Jacy są Japończycy	140
Widok z Polski	142
Detale	
Mapa Wysp Japońskich	12
Mapa administracyjna Japonii	13
Dynastia cesarska	18
Chiny Tangów	20
Stolice i miasta	24
Japońska heraldyka	27
Piraci wakō	28
Pierwsza japońska lekarka	34
Sztuczna wyspa	36
Odradzające się świątynie Ise Jingū	39
Światło Wschodu i małpki z Tōshōgū	40
Chrześcijanie ukryci i odłączeni	42
Popreligia	43
Japoński na przykładach	45
Japonizm	59
W japońskim ogrodzie	60
Papier washi	65
Poezja współczesna	66
Kochankowie doskonali	70
Maski nō	74
Jishibai, amatorski teatr kabuki	75
Rewia Takarazuka	76
Sushi	80
Nie tylko sake	81
Kimono	83
W japońskim domu	84
Yakuza	85
Regalia	88
Intronizacja	89
Wielki Chram Meiji	90

Mapa podbojów kontynentu	95
Mapa wojny na Pacyfiku	96
Flaga i hymn Japonii	104
Nengō – japońskie ery	107
Rezydencja Cesarska	109
Jen	111
Shinkansen	114
Japońskie firmy w Polsce	115
Trudna droga do azjatyckiego pojednania	120
Katastrofa Fukushima	122
Godzilla	129
Ikony muzyki pop	131
Neko – koty Japonii	132
Ninja	135
Święty miecza	136
Ajnowie i Piłsudski	143

Na okładce: Zawodnicy sumo, sztuki walki, która do dziś ma silny wymiar rytualny; kolorowana fotografia z ok. 1880 r.

Uwagi redakcyjne

• Wyrazy japońskie są zapisane w transkrypcji Hepburna, używanej w pracach japonistycznych na całym świecie. Większość spółgłosek oraz samogłosek a, i, u, e, o są wymawiane tak jak w języku polskim. Część samogłosek może występować też w postaci wydłużonej: ō (oo), ū (uu), ā (aa). Samogłoska i przed inną samogłoską jest wymawiana jako osobna sylaba. Spółgłoski ch, j, sh, ts, z, w, y wymawia się odpowiednio jak polskie ć, dź, ś, ts/cs, dz, ł, j.

pisownia	wymowa	przykład	wymowa
ch	ć (ci)	Chōshū	Cioosiuu
j	dź (dzi)	Meiji	Mejdzi
sh	ś (si)	washi	łasi
ts	ts/cs	Mutsuhito	Mutsuhito/Mucsuhito
z	dz	Izu	Idzu
w	ł	Tokugawa	Tokugała
y	j	Yokosuka	Jokosuka
i+u	(inna samogłoska)	jiuta	dzi-uta

• Dla wyrazów chińskich zastosowano system pinyin, dla koreańskich – McCune’a-Reischauera, ale w nawiasach podano też zapis popularny, np. Jiang Jieshi (Czang Kaj-szek).

• Imiona i nazwiska japońskie są podane w kolejności japońskiej, czyli nazwisko poprzedza imię. Imiona własne zakończone na -a, -i, -n oraz nazwy geograficzne zakończone na -a są odmieniane zgodnie z zasadami obowiązującymi w języku polskim.

• Część nazw geograficznych (Tokio, Kioto, Hiroszima, Jokohama, Kiusiu, Osaka, Sikoku i inne) oraz terminów przyswojonych w języku polskim (zob. Wielka Encyklopedia Powszechna) występuje w wersji spolszczonej. Pozostałe terminy japońskie i inne obce w tekstach artykułów są zapisane kursywą, a nazwy własne – czcionką prostą, z dużej litery.

JAPONIA
kraina geisz
i samurajów

R RAINBOW

NAJBLIŻSZE BIURO PODRÓŻY:

R.pl/biura

CALL CENTER

42 680 38 51

Periodyzacja dziejów Japonii

PREHISTORIA

- (ok. 30 tys. – 13/12 tys. lat temu): paleolit
- **okres Jōmon** (Wzorów Sznurowych; do III w. p.n.e.): neolit
- **okres Yayoi** (do III w. n. e.): eneolit
- **okres Kofun I** (Starych Grobów; do poł. VI w.): autonomia rodów, federacje plemienne, centralizacja władzy

CZASY HISTORYCZNE

• Starożytność

- **okres Kofun II** (poł. VI w. – VIII w.): cd. centralizacji władzy
- **okres Nara** (710–794): ostateczne wykształcenie się państwa, prymat rodu cesarskiego
- **okres Heian** (794–1192): supremacja arystokracji dworskiej

• Średniowiecze

- **okres Kamakura** (1192–1333):
1. siogunat – supremacja wojowników

Od góry: Niemiecki podróżnik Waldemar Abegg (w środku) podejmowany w Japonii herbatą, fot. z 1906 r.

Kobieta niesiona w rodzaju lekyki, fot. z ok. 1880 r.

- **okres Muromachi** (1333–1573):
2. siogunat (ród Ashikaga)
– supremacja wojowników
- **Nowożytność**
- **okres Azuchi-Momoyama** (1573–1603):
supremacja wojowników (Oda Nobunaga i Toyotomi Hideyoshi)
- **okres Edo** (1603–1868):
3. siogunat (ród Tokugawa)
– supremacja wojowników
- **Czasy nowoczesne**
- **okres Meiji** (Oświecone Rządy; 1868–1912): cesarz Mutsuhito
- **okres Taishō** (Wielka Sprawiedliwość; 1912–26): cesarz Yoshihito
- **okres Shōwa** (Oświecony Pokój; 1926–89): cesarz Hirohito
- I. (1926–45): nacjonalizm i wojny
- **Czasy współczesne**
- **okres Shōwa cd.**
II. (1945–52): okupacja amerykańska i demokratyzacja
- III. (1952–89): Japonia potęgą światową
- **okres Heisei** (Osiąganie Pokoju; 1989–2019): cesarz Akihito
- **okres Reiwa** (Piękna Harmonia; od 2019): cesarz Naruhito

Autorzy

6

Beata Bochorodycz – dr hab., japonistka i politolożka, starszy wykładowca w Katedrze Orientalistyki UAM w Poznaniu, prowadzi badania z dziedziny współczesnej polityki Japonii, Okinawy, społeczeństwa obywatelskiego i ruchów społecznych.

Andrzej Fąfara – dziennikarz i publicysta.

Jędrzej Greń – dr, japonista i historyk, adiunkt w Katedrze Japonistyki UW, zajmuje się historią japońskiego średniowiecza oraz wczesnymi relacjami japońsko-europejskimi.

Iwona Kordzińska-Nawrocka – dr hab., prof. UW w Katedrze Japonistyki UW, specjalizuje się w klasycznej literaturze i języku oraz dawnej i współczesnej kulturze japońskiej, autorka przekładów klasycznej literatury.

Agnieszka Kozyra – prof. dr hab., kierownik Katedry Japonistyki UW, specjalizuje się w religiach i filozofii Japonii, autorka wielu książek z tej dziedziny.

Beata Kubiak Ho-Chi – dr hab., prof. UW w Katedrze Japonistyki UW, specjalizuje się w japońskiej literaturze i estetyce, autorka wielu publikacji z tej dziedziny.

Krzysztof Loska – prof. dr hab., dyrektor Instytutu Sztuk Audiowizualnych UJ w Krakowie, zajmuje się kulturą japońską i historią filmu, autor wielu książek z tej dziedziny.

Elżbieta Nowosielska – dr, japonistka i historyk, pracuje w Instytucie Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN w Warszawie, wykłada w Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych.

Tomasz Olejniczak – dr, japonista i absolwent zarządzania, pracuje w Katedrze Zarządzania Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, zajmuje się zarządzaniem międzynarodowym i międzykulturowym, zarządzaniem zasobami ludzkimi oraz historią biznesu.

Ewa Pałasz-Rutkowska – prof. dr hab., japonistka i historyk w Katedrze Japonistyki UW, autorka licznych publikacji na temat historii i kultury Japonii, historii stosunków polsko-japońskich, historii domu cesarskiego, stosunków międzykulturowych.

Adam Radecki – instruktor kenjutsu, przewodniczący International Shiseikan Budo Association.

Iga Rutkowska – dr, japonistka i etnolożka, adiunkt w Katedrze Orientalistyki UAM w Poznaniu, badaczka widowisk, autorka prac poświęconych m.in. teatrowi kabuki.

Katarzyna Starecka – dr, japonistka, starszy wykładowca w Katedrze Japonistyki UW, bada historię powojennej Japonii, w tym m.in. kwestie związane z rozliczeniami wojennymi oraz systemem edukacji.

Marta Trojanowska – japonistka, pracuje w Katedrze Japonistyki UW, prowadzi badania związane z pracą dokorską o glottodydaktyce języka japońskiego w środowisku polskim.

Roman Widawski – shidoi Polskiej Federacji Aikido, prezes Stowarzyszenia ShinTaiGi Dojo.

Anna Zalewska – dr, adiunkt w Katedrze Japonistyki UW, zajmuje się japońską kulturą tradycyjną i literaturą, tłumaczy na polski japońską poezję klasyczną i literaturę współczesną.

Estera Żeromska – prof. dr hab., japonistka, kierownik Katedry Orientalistyki i Zakładu Japonistyki UAM w Poznaniu, specjalizuje się w badaniu teatru, literatury i kultury Japonii, autorka książek z tej dziedziny.

Agnieszka Żuławska-Umeda – dr, japonistka i poetka (głównie haiku), tłumaczy i bada klasyczną poezję i prozę japońską.

TOKIO

12.07-29.09.2019

SMOK i SMOK

JUŻ WKRÓTCE

1994-2019

Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej
Museum of Japanese Art and Technology
ul. M. Konopnickiej 26, 30-302 Kraków
tel.: +48 12 267 27 03, Fax: +48 12 267 40 79
www.manggha.pl, muzeum@manggha.pl

www.manggha.pl

TOKIO24

KRZYSZTOF GONCIARZ

12.07-29.09.2019

FUNDACJA KYOTO - KRAKÓW
Andrzej Wajda i Krystyna Zachwatowicz - Fundatorzy

Patronat Honorowy
Honorary Patronage

Patroni medialni
Media Partners

Ambasada Japonii w Polsce
Embassy of Japan in Poland
在ポーランド日本国大使館

Embassy
of the Republic of Poland
in Tokyo

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Tokio

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

The Ministry
of Culture
and National
Heritage

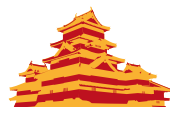
Konsul Honorowy Japonii w Krakowie
Honorary Consul of Japan in Kraków

Japonia-
Online

czasdzieci.pl
Portal Informacyjny o czytelnictwie

Prolog

Pod Wysoką Równiną Niebios

Japończycy mają własny kosmologiczny mit, a za moment powstania państwa uznają intronizację w 660 r. p.n.e. legendarnego cesarza Jinmu, uchodzącego za potomka bogini słońca Amaterasu.

Agnieszka Kozyra

Akt tworzenia Izanami i Izanagi. Jak doszło do tego, że bogini słońca Amaterasu zesłała swojego wnuka Ninigiego, aby jego ród rządził na archipelagu japońskim? Musimy zacząć od mitu kosmologicznego zawartego w kronice dworskiej „Księga dawnych wydarzeń” („Kojiki”; 712 r.). Zrazu pramateria była w stanie chaosu, a potem wyłoniła się Wysoka Równina Niebios, choć ciężka materia jeszcze nie okrzepła i „na podobieństwo tłuszczu chybotwała się niczym meduza”. Na Wysokiej Równinie Niebios pojawiły się pierwsze trzy bóstwa, „duchy jednostkowe o niewidzialnych postaciach”: Amenomikano-nushi (Pan Ogarniający Wszystko na Niebie), Kamimusubi (Najwyższa Święta Moc Życiodajna) i Takamimusubi (Boska Moc Życiodajna), następnie kolejne, jednak dopiero para demiurgów, Izanami (Wielki Duch Wzbudzający Szlachetne Łono) i Izanagi (Wielki Duch Uśmierający Szlachetne Łono), przystąpiła do aktu tworzenia.

Otrzymali oni od niebiańskich bóstw świętą włócznię oraz następujące polecenie: „Doprowadźcie do ładu tę rozchybotaną ziemię i sprawcie, by stwardniała”. Weszli na most z tęczy i zanurzyli włócznię w płynnej masie, a kropla, która spłynęła z ostrza, stwardniała i stała się pierwszą wyspą. Izanami i Izanagi zeszli na nią i zawarli związek małżeński, obchodząc ślup niebiański, a następnie przystąpili do prokreacji. Jednak pierwsze dziecko urodziło się pozbawione kości, „miękkie jak pijawka”, a drugim była wyspa z piany. Demiurgowie zwrócili się do niebiańskich bóstw z zapytaniem, dlaczego ich potomstwo jest nieudane. Dowiedzieli się, że źle przeprowadzili ceremonię małżeństwa, gdyż kobieta odezwała się pierwsza. Dzięki temu, że powtórzyli ją w prawidłowy sposób, Izanami urodziła wszystkie Wyspy Japońskie i wiele bóstw ziemskich.

Kiedy Izanami zrodziła boga ognia, który spalił jej wnętrzności, musiała udać się do podziemnej Krainy Ciemności. (Według jednej teorii to kraina zmarłych, według innej – jedynie miejsce skalane). Jej mąż udał się za nią i stojąc przed wejściem, powiedział: „Droga, dostojna towarzysko moja! Ziemię, które z tobą wspólnie tworzyłem, nie zostały jeszcze całkowicie ukończone, powinnaś zatem wrócić”. Nie zapewniał jej o swojej miłości, ale odwoływał się do poczucia obowiązku. Izanami zabroniła mężowi iść za sobą, jednak ten nie usłuchał prośby. Zapalił pochodnię i ujrzał małżonkę

w przerażającej postaci, jej ciało było w stanie rozkładu pełne robactwa.

Izanagi zaczął uciekać, ścigany gniewem żony – najpierw goniły go potworne jędze ciemności, ale spowolnił ich pogoń, rzucając magiczne przedmioty. Z upięcia włosów powstała winna latorośl i winne grona, a z grzebień – bambusowe pędy. Prześladowczyni łakomie rzuciła się na nie. Potem zaczęła Izanagię ścigać armia wojowników ciemności; udało mu się ich przegnać za pomocą trzech magicznych brzoskwiń, które znalazł na skraju Płaskowyżu Ciemności. W końcu ruszyła za nim sama Izanami, ale on przeciągnął ogromną skałę, odgradzając się od niej, i ogłosił, że się z nią rozwodzi. Izanami, chcąc się na nim zemścić, zapowiedziała: „Drogi, prześwietny mężu mój, jeśli to uczynisz, ja ze szczepu ludzkiego na twoich ziemiach uśmiercę co dzień tysiąc osobników”. W ten sposób śmierć pojawiła się na Wyspach Japońskich. Jednak Izanagi sprawił, że nie pokona ona życia, odpowiadając: „Droga i dostojna towarzysko moja, jeśli ty tak postąpisz, to ja zbuduję co dzień tysiąc i pięćset chat porodowych”.

Bogini Amaterasu ze świątynnymi strażnikami; drzeworyt z XVIII w.

Na stronie obok: Izanami i Izanagi tworzą pierwszą wyspę Onogoro; ilustracja z ok. 1870 r.

Narodziny i wojny bogów. Izanagi musiał oczyścić się ze skałań Krainy Ciemności, więc dokonał ablucji. Bogini słońca Amaterasu (Duch Świecący na Niebie) zrodziła się w trakcie rytualnego obmywania przez demiurga lewego oka, bóg księżycy Tsukuyomi (Duch Doglądający Księżycy) – prawego, a bóg wiatru i burzy Susanoo (Szalony Porywczy Niepohamowany Mąż) przy czyszczeniu boskiego nosa. Izanagi przekazał Amaterasu władzę nad Wysoką Równiną Niebios, a jej bratu Susanoo – nad morzami i oceanami. Według mitów z „Nihon shoki” („Kroniki japońskie”; 720 r.) Izanami urodziła tę trójkę bogów jeszcze przed udaniem się do Krainy Ciemności. To wyjaśnia, dlaczego Susanoo rozpacział po śmierci swojej matki Izanami i postanowił ją odwiedzić, chociaż jego ojciec był temu przeciwny, gdyż uważał, że nie wypełnia on swoich obowiązków – przez jego rozpacz wyschły morza i oceany. Po drodze Susanoo udał się na Wysoką Równinę Niebios, chcąc pożegnać się ze swoją siostrą. Bogini słońca uznała, że chce jej odebrać władzę, rozgniewała się i wysłała mu naprzeciw gotowa do walki, z lukim i kołczanem pełnym strzał.

Susanoo, pragnąc dowieść swojej niewinności, zaproponował Sąd Niebios – mieli powoływać do życia potom-

stwo, które świadczyłoby o ich zamiarach względem siebie. Bóg wiatru i burzy uważał, że jeśli jego dziećmi będą córki, będzie to dowód, iż miał pokojowe zamiary. Amaterasu wzięła miecz Susanoo, złamała go na trzy części i opłukała kawałki w Świętej Studni Niebios. Następnie rozgrzyła je, przeżuła i „wyrzuciła z siebie chuchnięciem”. W ten sposób powstały trzy boginie morskie. Wtedy Susanoo obmył w studni klejnoty w kształcie kłów dzika, które Amaterasu miała we włosach, i zrobił to samo co ona i tak powstało pięć bóstw męskich. Amaterasu uznała tych pięciu bogów za swoich synów, gdyż zrodzili się z jej klejnotów. Pierwszy z nich, o imieniu Oshihomimi (Duch o Zesłanych Przez Niebo Zaletach), miał syna Ninigiego (Niebiański Młodzian Skrzyczący się Jak Klejnot), którego Amaterasu zesłała na ziemię, aby zaprowadził tam porządek i rządził w jej imieniu.

Susanoo, „ogarnięty nieodpartym uczuciem, że jednak odniósł zwycięstwo”, pozrywał groble i rowy doprowadzające wodę do pól ryżowych należących do Amaterasu oraz zanieczyścił kałem jej izbę, gdzie spożywała potrawy z pierwszych plonów. Bogini początkowo była pobłażliwa dla brata, ale kiedy przedziurawił strop w jej tkalni i wrzucił do wnętrza niebiańskiego srokatego zrebca odartego ze skóry (tkacki niebiańskie, widząc to, „wpadły w popłoch i poprzebijały sobie łona czółenkami tkackimi, i pomierały”), rozgniewana ukryła się w jaskini. Cały świat spowiła ciemność i ujawniły się wszelkie złe moce. Wtedy bóstwa zebrały się na radę, jak nakłonić Amaterasu do wyjścia; doszły do wniosku, że muszą zastosować fortel. Bogini Amenouzume (Niebiańska Bystra Dziewczyna) zaczęła orgiastycznie tańczyć na odwróconej kadzi, a wszyscy klaskali w dłonie. Amaterasu bardzo zdziwiła się, że wszyscy dobrze się bawią, chociaż ona ukryła się w jaskini. Usłyszała, że radują się, gdyż jest z nimi bóstwo potężniejsze od niej.

Amaterasu wyjrzała, ciekawa, co to za bóstwo, a wtedy mocarny bóg Tajikarao (Niebiański Mąż z Siłą w Rękach) usunął głaz, który zamykał wejście do jaskini, i odrzucił go daleko. Bogini słońca ujrzała przed sobą blask i myślała, że bije on od tego nowego bóstwa, gdy tymczasem było to jej odbicie w lustrze zawieszonym na krzewie szczęcia wyrwanym z korzeniami ze świętej góry. Wszyscy wyjaśnili jej, że nie ma żadnego innego bóstwa, i błagali

Legendarny cesarz Jinmu razem z wojskiem rusza na podbój Yamato, prowadzony przez trójnogiego kruka zesłanego przez Amaterasu; drzeworyt z XIX w.

ją, aby nie wracała do jaskini. Fortel rozbawił Amaterasu, która przestała się gniewać i łaskawie zgodziła się zostać. W micie tym jest mowa o kogutach, które sprowadzono, aby pianiem przyzywały słońce. Właśnie dlatego są uważane za ptaki Amaterasu i przechadzają się dumnie po alejkach w świątyniach poświęconych tej bogini.

Susanoo został ukarany za swoje występki – musiał złożyć ofiary i udać się na wygnanie na ziemię. Uratował piękną boginię ziemską, która miała być poświęcona ogromnemu potworowi o ośmiu głowach i ośmiu ogonach, zwanemu Yamata no Orochi. Susanoo przygotował osiem kadzi z alkoholem sake i kiedy wszystkie głowy potwora upiły się i zasnęły, rozplątał je. W jednym z ogonów znalazł wspinał się miecz, który ofiarował Amaterasu na zgodę. Broń ta wraz z lustrem i klejnotami w kształcie kłów dzika stanowią po dziś dzień regalia cesarskie, gdyż bogini słońca wręczyła je swojemu wnukowi, gdy schodził na ziemię.

Susanoo ożenił się z uratowaną boginią, a jego liczni potomkowie rządzą częścią archipelagu, jednak go nie zjednoczyli. Jego następcą został Okuninushi (Wielki Pan Błogosławiący Ziemi), który ożenił się z córką Susanoo. Znany ze swojego dobrego serca oraz wielkiego powodzenia u kobiet – jest uważany za patrona miłości. W czasie ceremonii sintoistycznej pan młody ślubuje zawarcie związku małżeńskiego przed bóstwem, którym najczęściej jest właśnie Okuninushi.

Amaterasu, zanim wysłała swojego wnuka na ziemię, wynegocjowała pokój z Okuninushim. Zgodził się on, żeby potomkowie bogini słońca przejęli władzę na archipelagu, ale postawił jeden warunek – mają troszczyć się o świątynię Izumo (Izumo Taisha), poświęconą jemu i Susanoo. Potem zniknął i według jednego z mitów został władcą niewidzialnego, równoległego świata dusz zmarłych.

Cesarz Jinmu. Ninigi, wnuk Amaterasu, wysłany – jak już było powiedziane – przez nią na ziemię, zstąpił na wyspę Kiusiu i tam zbudował pałac. Pewnego dnia ujrzał piękną Konohanasakuyahime (Dziewoję Wywołującą Przekwitanie Kwiatów na Drzewach), córkę Władcy Gór, i zakochał się w niej. Poprosił o jej rękę, a ojciec zgodził się, ale przysłał mu jako drugą małżonkę także jej starszą siostrę Iwanagahime (Dziewoję Niezmien-

Gliniana figurka z późnego okresu Jōmon, IV w. p.n.e.

na jak skała), która była bardzo brzydka. Ninigi odesłał ją ojcu, który rozgniewał się i powiedział, że „potomstwo duchów nieba będzie nietrwałe jak kwiaty drzew”, chociaż mogło „trwać wiecznie, jak trwają skały, mimo że padają śniegi i dują wichry”. Mit ten wyjaśnia, dlaczego potomkowie Amaterasu, chociaż są uważani za bóstwa w ciele ludzkim, stali się śmiertelni. Jeden z synów Ninigiego, wygnany przez swojego brata, ożenił się z córką władcy mórz, która dała mu „perłę przypływu i odpływu”, za pomocą której mógł przyzywać fale morskie. Dzięki temu pokonał swojego brata i objął władzę. Kiedy córka władcy mórz rodziła, jej mąż mimo zakazu zajął do chaty porodowej. Obrażona – porzuciła ona męża, ale przysłała swoją siostrę, aby opiekowała się jej potomkiem. Kiedy ten dorósł, ożenił się ze swoją ciotką (co nie było uważane za kazirodztwo), a z tego związku narodził się syn, który podbił archipelag i według kronik został intronizowany w 660 r. p.n.e. jako cesarz Jinmu (Boski Wojownik).

Niektóre bóstwa ziemskie od razu uznały władzę Jinmu, ale pojawił się też opór i wtedy niezbędna okazała się pomoc Amaterasu. W pierwszej przegranej bitwie zginął It-suse, brat Jinmu, a klęska była spowodowana tym, że potomkowie Amaterasu walczyli zwróceniem twarzą do słońca, podczas gdy powinni mieć je z tyłu, by mogło ich wspierać w walce. Potem inne wrogie bóstwo ziemskie zesłało niedźwiedzia, który rzucił zły urok na wojowników Jinmu, którzy popadli w letarg. Wtedy Amaterasu zesłała święty miecz, który zdjął zły urok i armia znowu była gotowa do walki. Kolejna interwencja Amaterasu była niezbędna, gdy żołnierze Jinmu zgubili drogę w skalnym labiryncie. Zesłała wtedy Trójnogiego Kruka, który został ich przewodnikiem. Pod tą postacią miał się objawić bóg

niebiański uznany za protoplastę rodu Kamo, ważnego sojusznika rodu cesarskiego. Jak widać, najczęściej pierwszy cesarz odnosił zwycięstwa dzięki pomocy bogini słońca.

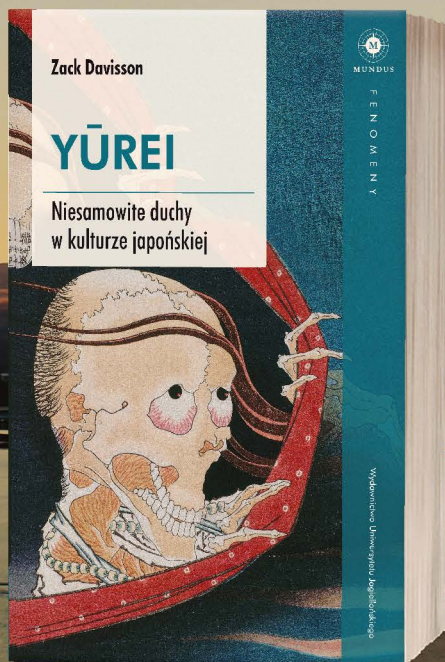
Jinmu nie ufał niektórym plemionom, które chciały wejść z nim w sojusz. Na przykład zaprosił na ucztę osiemdziesiąt duchów ziemskich, „dzikusów z ziemnych nor”. Był to podstęp, gdyż przybyłym usługiwali wojownicy przebrani za służbę; gdy goście się upili, poderżnięto im gardła. Cesarz był przy tym dobrym strategiem. Kiedy walczył z jednym z plemion, najpierw wysłał najsłabsze oddziały, które związały główne siły przeciwnika. Wtedy od tyłu zaatakował z doborowymi oddziałami, sięgając po płoch wśród wrogów.

Jinmu wybudował wspaniały pałac w Kashiharze i pojął za żonę wnuczkę Ōkuninushiego. Według kronik żył 130 lat, a po śmierci został pochowany w kurhanie usypanym w pobliżu pałacu. Po restauracji władzy cesarskiej w 1868 r. zbudowano w pobliżu tego grobowca świątynię Kashiwara Jingū. 11 listopada każdego roku, w rocznicę założenia cesarstwa, przybywa do świątyni specjalny wysłannik cesarski, aby złożyć hołd pierwszemu legendarnemu władcy. Ten dzień jest w Japonii świętem państwowym.

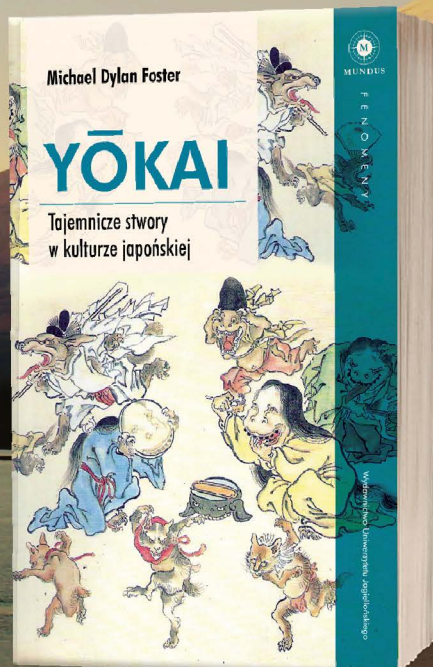
Po objęciu władzy Jinmu miał powiedzieć: „Osieć stron świata pod jednym dachem”, mając na myśli swoje panowanie na archipelagu. Jednak w czasie II wojny światowej cytowano jego słowa w kontekście imperialistycznej polityki Japonii w Azji, podkreślając, że Japonia – jako kraj zrodzony przez bogów – jest niepokonana. W 1940 r. odbyły się szczególnie uroczyste obchody 2600-lecia intronizacji cesarza Jinmu i powstania państwa japońskiego.

Agnieszka Kozyra

REKLAMA

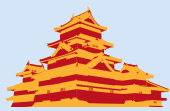
Mściwe duchy, niesamowite opowieści i popkulturowy fenomen

Japońskie potwory, fantastyczne stworzenia i ponadnaturalne zjawiska

Historia miasta, które wielokrotnie powstawało z popiołów

Archipelag

Dzieje Japonii przez znaczną część jej historii rozgrywały się w zamkniętej przestrzeni archipelagu Wysp Japońskich. Miało to niebagatelne znaczenie dla kultury, mentalności, zajęć czy diety Japończyków.

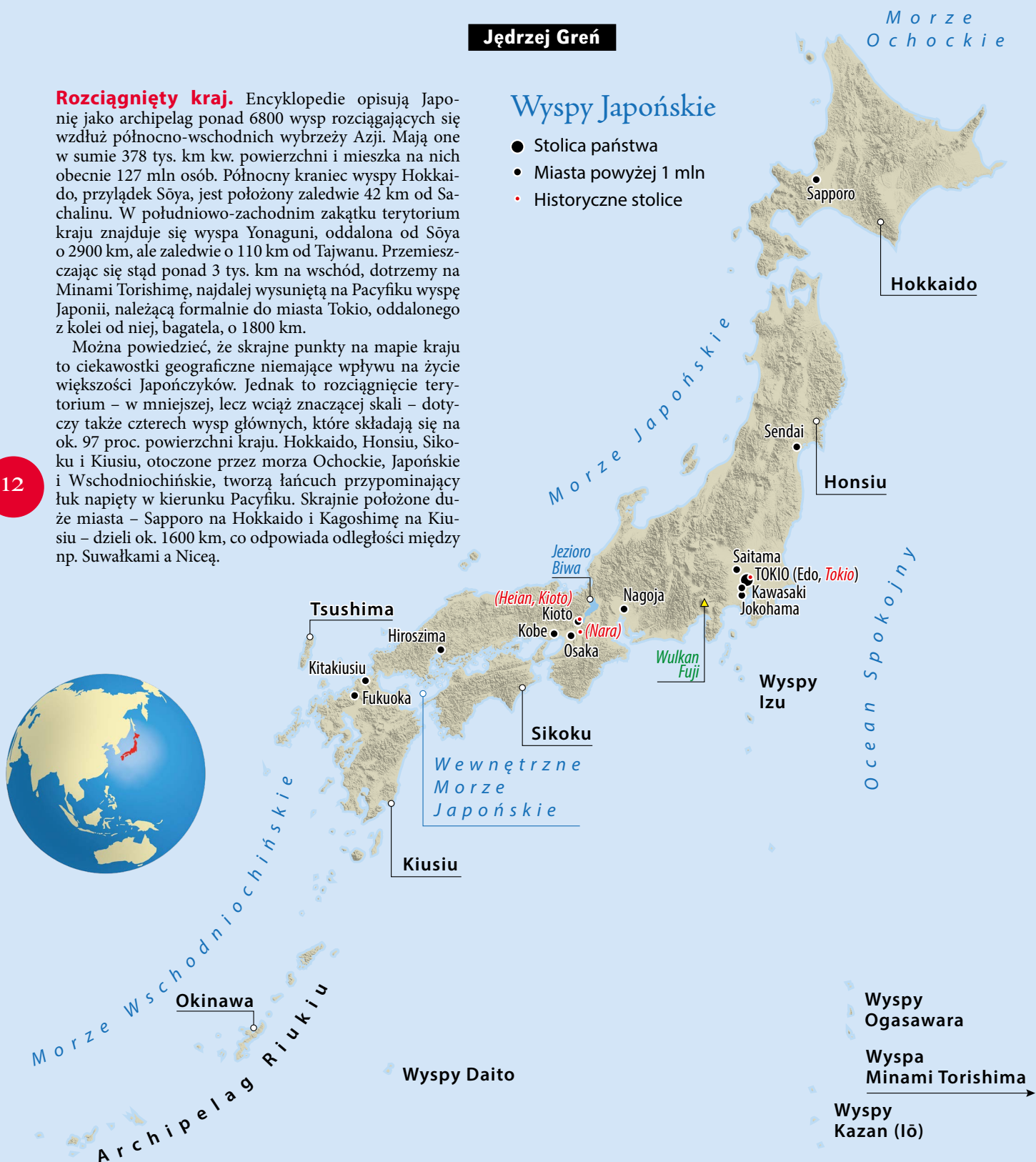
Jędrzej Greń

Rozciągnięty kraj. Encyklopedie opisują Japonię jako archipelag ponad 6800 wysp rozciągających się wzdłuż północno-wschodnich wybrzeży Azji. Mają one w sumie 378 tys. km kw. powierzchni i mieszka na nich obecnie 127 mln osób. Północny kraniec wyspy Hokkaido, przylądek Sōya, jest położony zaledwie 42 km od Sachalinu. W południowo-zachodnim zakątku terytorium kraju znajduje się wyspa Yonaguni, oddalona od Sōya o 2900 km, ale zaledwie o 110 km od Tajwanu. Przemierzając się stąd ponad 3 tys. km na wschód, dotrzemy na Minami Torishimę, najdalej wysuniętą na Pacyfiku wyspę Japonii, należąca formalnie do miasta Tokio, oddalonego z kolei od niej, bagatela, o 1800 km.

Można powiedzieć, że skrajne punkty na mapie kraju to ciekawostki geograficzne niemające wpływu na życie większości Japończyków. Jednak to rozciągnięcie terytorium – w mniejszej, lecz wciąż znaczącej skali – dotyczy także czterech wysp głównych, które składają się na ok. 97 proc. powierzchni kraju. Hokkaido, Honsiu, Sikoku i Kiusiu, otoczone przez morza Ochockie, Japońskie i Wschodniochińskie, tworzą łańcuch przypominający łuk napięty w kierunku Pacyfiku. Skrajnie położone duże miasta – Sapporo na Hokkaido i Kagoshimę na Kiusiu – dzieli ok. 1600 km, co odpowiada odległości między np. Suwałkami a Niceą.

Wyspy Japońskie

- Stolica państwa
- Miasta powyżej 1 mln
- Historyczne stolice

Przez pięć klimatów. Ze względu na południkowe rozciągnięcie Japonia leży w kilku strefach klimatycznych. Na Hokkaido dominuje wilgotny klimat kontynentalny – o ciepłych latach i niezwykle śnieżnych zimach. Północna część Honsiu cieszy się gorącymi latami; z kolei jej pozostała część, jak również Sikoku i Kiusiu oraz większość wysp prefektury Okinawa, są pod wpływem wilgotnego klimatu podzwrotnikowego. Na samym południu archipelagu Riukiu panuje klimat zwrotnikowy lasów deszczowych, a na Wyspach Ogasawara na Pacyfiku – typowy dla sawann.

Japońskie pory roku charakteryzuje względna przewidywalność. Zimą na archipelag oddziałują duże masy zimnego powietrza znanego Syberii. Nad Morzem Japońskim nabiera ono wilgoci, a następnie oddaje ją po północno-zachodniej stronie łańcuchów górskich, powodując obfite opady śniegu lub deszczu. Gdy powietrze dociera na drugą stronę gór, jest już suche, przez co od strony Pacyfiku i nad Wewnętrznym Morzem Japońskim zimy są pogodne i stosunkowo łagodne. Wiosną na południu zaczyna dominować ciepłe i wilgotne powietrze znanego Oceanu Spokojnego, powodując krótką porę deszczową, po której przychodzi gorące i parne lato. Z kolei jesienią nad Japonię nadciągają tajfuny, które obracają się zgodnie z ruchem wskazówek zegara i jeden po drugim, choć różnymi trasami, suną wzdłuż całego archipelagu: od wysp Riukiu wczesną jesienią po wschodnie Honsiu tuż przed zimą.

Wśród wód. Większość pacyficznego wybrzeża opływa ciepły prąd oceaniczny Kuroshio (Prąd Japoński) – ogrzewa on powietrze, niosąc z sobą ogromne zasoby biologiczne. Przy północno-wschodnim wybrzeżu Honsiu łączy się z Oyashio (Prądem Kurylskim) – zimnym prądem z Antarktyki, bogatym w świeżą wodę i plankton. Zderzenie obu tworzy ogromne wiry oceaniczne o fundamentalnym znaczeniu dla japońskiego rybołówstwa, ponieważ niesiony przez Oyashio plankton stanowi ogromne żerowisko dla niesionych z kolei z południa larw i narybku. A duża linia wybrzeża i liczne wyspy rozrzucone po Pacyfiku sprawiają, że relatywnie niewielka Japonia ma wyłączną strefę ekonomiczną o powierzchni prawie 4,5 mln km kw. – większą niż Chiny czy Brazylia.

Z kolei Wewnętrzne Morze Japońskie (Seto Naikai) rozciąga się między wyspami Kiusiu, Honsiu, Sikoku i Awaji, tworząc prawie zamknięty, niewielki akwen. Pokrywa je ok. 600 wysp i półwyspów, tworzących kilka mniejszych basenów (*nada*). To płytkie i osłonięte górami morze jest bardziej zdradliwe, niż można by przypuszczać. Rozbudowana linia brzegowa i silne prądy sprawiają, że miejscami występują niebezpieczne wiry. W przeszłości warunki te były korzystne dla rozwoju piractwa. Mimo tego Wewnętrzne Morze Japońskie stanowiło najważniejszą arterię komunikacyjną zachodniej Japonii. To głównie tędy płynęły z kontynentu i z zachodniej części kraju towary handlowe, wyroby rzemieślnicze i daniny. Wyładowywano je w portach na wschodnim krańcu i dalej spławiano rzekami Yodo-Uji i Kizu do starych stolic: Nary i Kioto.

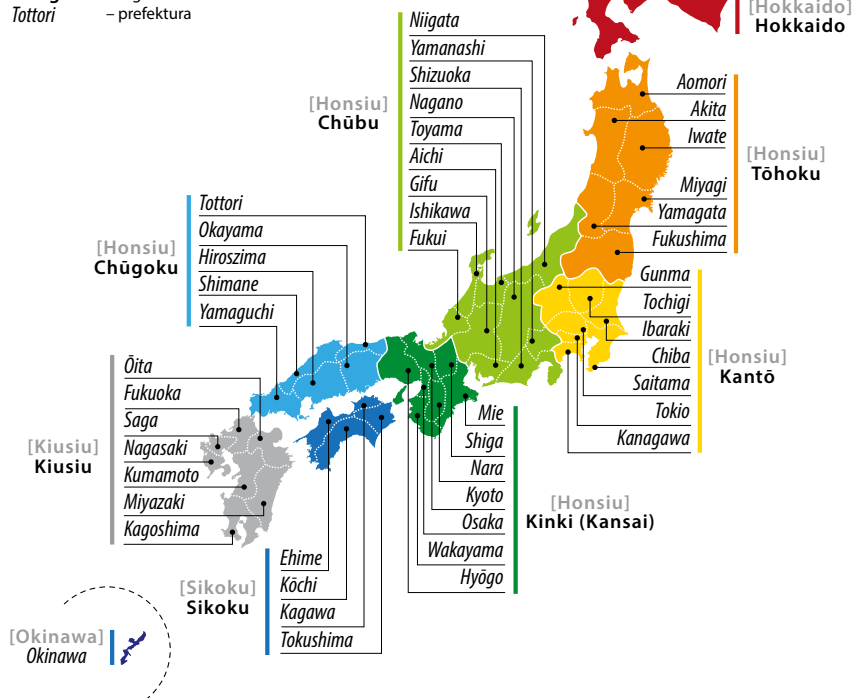
Środowisko życia. Ok. 73 proc. powierzchni Japonii zajmują góry i lasy, a więc pod uprawy rolnicze i do zamieszkania pozostaje terytorium o wielkości czterech polskich województw: łódzkiego, mazowieckiego, lubelskiego i podlaskiego. Dlatego rzeczywista gęstość zaludnienia zamieszkałych terenów wynosi prawie 1300 osób na 1 km kw.

Najbardziej charakterystycznym elementem topografii Japonii są niewątpliwie góry i wulkany. Samotny masyw Fuji (3770 m n.p.m.), 100 km na południowy zachód od Tokio, to znany na całym świecie symbol kraju. Poza tym

Regiony i prefektury

Podział administracyjny Japonii

[Honsiu] – wyspa
Chūgoku – region
Tottori – prefektura

wulkanem na archipelagu są jednak 53 szczyty powyżej 2500 m n.p.m., w wielu łańcuchach górskich od Hokkaido do Kiusiu. W sercu Honsiu – w miejscu zderzenia się Alpy Japońskie, jedne z najmłodszych gór na świecie. Skomplikowana orogeneza sprawiła, że są one płataniną mniejszych łańcuchów, porozcinanych niewielkimi dolinami. W ich centrum leży Nagano – najważniejszy japoński ośrodek zimowych sportów i rekreacji.

Położenie na skraju płyt tektonicznych, ciągła aktywność górotwórcza i wulkanizm sprawiły, że w Japonii prawie nie ma terenów pagórkowatych, a równiny najczęściej sąsiadują bezpośrednio ze stromymi górami. Ponieważ podczas zlodowaceń nie dotarł tam lądolód, góry te nie uległy erozji, zachowując swoją wysokość, ostrość i szatę roślinną. Z kolei zajmujące ok. 20 proc. terytorium równiny nie mają pochodzenia tektonicznego, ale powstały wskutek działania rzek i strumieni osadzających materiał niesiony z gór i wulkanów (aluwium) lub podniosły się z morza w okresie ostatniego ochłodzenia klimatu. Na nich wznoszą się najważniejsze aglomeracje: Tokio na Równinie Kantō, Osaka-Kobe na Równinie Osaka, Nagoja na Równinie Nōbi. Przytłaczająca większość pozostałych japońskich miast zajmuje zaś niewielkie płaskie skrawki lądu wciśnięte między strome góry i morze. Z kolei w głębi lądu miejscowości wraz z uprawnymi polami szczelnie wypełniają niewielkie doliny rzeczne.

Pod bokiem Pacyficznego Pierścienia Ognia.

Rzeźba terenu w Japonii jest przede wszystkim wynikiem wielkich procesów tektonicznych. Archipelag główny, wraz z wyspami Ogasawara (Bonin), leży na północno-zachodnim skraju Pacyficznego Pierścienia Ognia, na styku czterech dużych płyt tektonicznych. Płyta pacyficzna porusza się z prędkością 10 cm rocznie, wchodząc pod wolniejsze płyty kontynentalne (filipińską, eurazjatycką